

Проф. Ю. В. Готьє. Развитие техники и первобытные времена. И-во «Русский Книжник». М. 1923. 8^о. 58 стр., 14 рис.

Невеличка книжка Ю. В. Готьє з серії «Библиотека Народного Университета» не зовсім відповідає своїй назві і цікавій темі, що останніми часами притягає до себе значну увагу й викликала появлення таких поважних німецьких робіт: C u n o v. Die Technik in der Urzeit; F e l d h a u s. Die Technik der Vorzeit, der geschichtlichen Zeit und der Naturvölker. Автор не виконав свого завдання дати начерк розвитку техніки. Він подекуди дає картину загального розвитку матеріальної культури, картину не зовсім повну й яскраву, із значною перевагою відомостей з історії поширення культурних завоювань, з палеантропології (часто-густо доволі непевних), з духовної культури, мистецтва—загалом з питань, що не стосуються до розвитку техніки.

Більше того, автор цілком заперечує основну ідею значіння переймання («преемственности») в матеріальній культурі й разом у техніці, в загальному ході розвитку людства й має нахил накидати мало не кожне нове придбання техніки якомусь новому племені, новій расі.

В книжці не бачимо зовсім цілокупних картин розвитку окремих галузів матеріальної культури, окремих галузів техніки-гірництва, будівництва, рухівництва, ганчарства, ткацтва, що, здавалося б, найбільше задовольняли завдання; автор, навпаки, бере, поступ культури в цілому й лише іноді намагається виділити матеріальні або технічні фактори поступу.

І це вдається авторові кепсько, бо він замало використовує матеріал. Так уся частина, присвячена камінному вікові, дає зовсім невірну картину техніки обробки каменя. Автор зовсім не розуміє, чому кремень є улюбленим матеріалом одбивних знарядь, гадаючи, що чоловік «искал пород мягких, которые бы легче повиновались его младенческой руке». Автор зовсім не уявляє собі й способів обробки кременя, якого він уважає за «один из видов известкового камня» (!). Він гадає, що, «подвергая кремень действию огня», можна здобути знаряддя (?). (!)

«Кремень добывался из ям (?) или же из обнаженных горных месторождений. (?) Его разламывали на куски, пользуясь огнем (!)...» і т. д. «Кремень чрезвычайно удобен тем, что осколки его при отламывании приобретают разнообразные (!) и богатые (?) формы». Цих уривків буде досить, щоб переконатися в тому, що техніка обробки кременя зовсім невідома авторові книжки про розвиток техніки.

Значіння шліфованих знарядь також лишається неясним, автор зазначає лише, що «смысл шлифовки не только во внешней красоте предметов, но в возможности придать орудиям более тонкие (нащо?) формы», а головне—«в уменьши при помощи просверленных дыр приспособить накалинные орудия к гораздо более широкому (яким?) целям» (25). Звичайно, такі загальні місця нічого читачеві не пояснюють.

Та й саме свердлення каміння—один з небогатьох випадків, коли автор пише про техніку,—змальовано надто схематично: «берут заостренную палку и немного крупного песку. При вращении палки песок, смоченный водой, постепенно образует путем трения ямку в камне. Продолжая вращать, углубляют ямку и постепенно обращают ее в дыру»... Ось і вся техніка.

Поділ, що вживаються до виробу полірованих знарядь, автор не зазначає, указуючи лише найрідші породи.

Кажучи за кераміку, автор зовсім не згадує про утилітарну теорію орнаментики, вважає першим орнаментом мотузок (28), далі «пунктир», кружальця, смужки. Автор ані словом не згадує про техніку виробу посудів,—така вдячна й широка тема,—про техніку накреслення оцих саме кружалець або «пунктира».

Що ж торкається бронзи, то й тут надто схематично зазначається що «вместо того, чтобы долгим и упорным трудом обивать и шлифовать камень, люди, наполняя готовые формы жидким металлом, получили результаты...» (44).

Оці рядки можуть викликати непорозуміння. Перевага металічного знаряддя перед кам'яним, зрозуміло, не в легкості виробу. Кремінне, приміром, знаряддя—продукт дуже високої досконалості,—високої техніки, та зовсім не результат довгої та впертої праці. Для виготовлення бронзового знаряддя треба, по-перше, добути матеріал, щоб «наполнять готовые формы». Та й саме лиття? Це ж зовсім не така легка операція.

В книжці багато значних помилок. Автор гадає, що спочатку було винайдена можливість «лить железо» (стор. 6); бронзу йменує металом (7), каже, що кам'яними знаряддями «долбят камень» (12)—нащо?

Рубило автор плутає з *coup-de-poing* (12, 16), а під цією назвою уміщає найрізноманітніші, до того й зовсім не відповідні форми. Запевняє автор, що «кости третичных животных с правильными нарезками ...принято обычно называть эолитами» (14). Автор каже, що «стрелы наделали на деревянные древки и бросали рукою, как дротики» (стор. 20). Чому ж це стріли, коли кидають їх рукою? Одначе, автор і про сагайдак зовсім не згадує.

Доба Мустье систематично йменується «Мутье». Ледве чи можна так певно оповідати про «символы власти для племенных начальников и жрецов» в палеоліті (21), називати кроманьонську расу «физически прекрасной», запевняти, що в палеоліті «колдуны-заклинатели (!), кудесники (?) удалялись для совершения своих обрядов в самые дальние уголки пещер, допуская туда вместе с собою только посвященных».

Геологічні відомості й термінологія автора незвичайні. «Каждая эпоха оставляет в качестве следа пласт, толщина которого соответствует продолжительности ее». Розрізняються «каменные и павельные породы» (11), згадується про «камень, очень похожий на бирюзу, которому в археологии усвоили название «калланс». І ще багато подібних недоречностей.

Читаючи такі книжки, мимоволі запитуєш себе: чому поважна науково-популярна література, що стоїть на ґрунті науки для широких мас, хоч би й у найприступнішій формі, цілковито заступлена скороспілими книжечками, вщерть повними помилок й прогріхів?

Проф. О. Федоровський.